

Szántó Eszter

(osztályvezető, Központi Igazságügyi Hivatal)

Az állami kárenyhítés rendszerének változása 2006. január 1-jétől

Előadásomban a magyar kárenyhítés rendszerét kívánom bemutatni, összehasonlítva az egyes erőszakos bűncselekmények következtében sérelmet szenvedettek állami általi kárenyhítésének szabályairól szóló 209/2001. (X. 31.) Kormányrendelet és az ezt felváltó, a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény szabályozásának csomópontjait.

Ennek előtte azonban ismertetni szeretném a hatályos törvényi szabályozás alapjául szolgáló uniós irányelvet, valamint, az állami kárenyhítés jelenlegi szervezetrendszerét.

1. Az irányelv tartalma

A magyar áldozatsegítési rendszer állami szintű kialakításának alapja az Európai Unió Tanácsának 2004. április 29-én kelt, a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről szóló 2004/80/EK irányelve (a továbbiakban: irányelv) volt.

Az irányelv célja a határokon átnyúló szándékos erőszakos bűncselekmények esetén a kárenyhítés lehetővé tétele és biztosítása. Ennek érdekében az irányelv I. fejezete alapvető szervezeti rendszert és eljárási szabályokat állapít meg.

A határon átnyúló bűncselekmények esetében alapelv, hogy az elkövetés helye szerinti tagállam fizeti a kárenyhítés összegét, míg a szokásos tartózkodási hely szerinti tagállam gondoskodik a kérelem befogadásáról és továbbításáról az illetékes tagállamba. Ennek megfelelően a tagállamoknak kárenyhítési ügyekben egymástól függetlenül működő támogató és döntéshozó (döntő) hatóságokat kell létrehozni.

A támogató hatóságok feladatai:

- A kérelmező a támogató hatóságnál benyújthatja a kárenyhítés iránti kérelmét. (1. cikk)

- A támogató hatóság átadja az igénylőlapot a kérelmezőnek, általános útmutatást és információkat ad annak kitöltésével, valamint a csatolandó egyéb okmányokkal kapcsolatban. (5. cikk)
- A támogató hatóság a lehető legrövidebb időn belül továbbítja a kérelmet és az alátámasztó okmányokat a döntő hatóságnak. (6. cikk)
- Amennyiben a döntő hatóság további információkat kér, a támogató hatóság a kérelmezőnek ennek teljesítéséhez segítséget nyújt. (8. cikk)
- Amennyiben a döntő hatóság a kérelmezőt vagy bármely más személyt tanúként, illetve szakértőként meg kívánja hallgatni, úgy kapcsolatba léphet a támogató hatósággal, hogy az hallgassa meg ezeket a személyeket, majd ezt követően a meghallgatással kapcsolatos jegyzőkönyvet továbbítja. (9. cikk)

A döntő hatóság feladata:

- A döntő hatóság felel a kárenyhítés iránti kérelmek elbírálásáért. (3. cikk)
- A támogató hatóság által továbbított kérelem átvételekor a döntő hatóság meghatározott információkat (az ügy kezeléséért felelős kapcsolattartó vagy szervezeti egység neve, a kérelem kézhezvételének igazolása, lehetőség szerint olyan hozzátétőleges időpont jelzése, ameddig határozatot hoznak a kérelemmel kapcsolatban) küld a lehető legrövidebb időn belül a támogató hatóságnak és a kérelmezőnek. (7. cikk)
- Amennyiben a döntő hatóság a kérelmezőt vagy bármely más személyt tanúként, illetve szakértőként meg kívánja hallgatni, úgy ezeket a személyeket közvetlenül, különösen telefonos vagy videokonferencia segítségével meghallgatja. (9. cikk)
- A határozat meghozatala után a lehető legrövidebb időn belül megküldi határozatát a kérelmezőnek, valamint a támogató hatóság számára. (10. cikk)

2. A magyar szervezetrendszer

A jogalkotó az irányelv alapul vételével alkotta újra a kárenyhítés rendszerét. A bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Ást.) az állami kárenyhítésen túl

az áldozatsegítő szolgáltatások rendszerét is létrehozta. Ezeket, hasonlóan az állami kárenyhítés rendszeréhez, a megyei igazságügyi hivatalok nyújtják.

Magyarország az irányelv alapján alakította ki a kárenyhítés szervezeti rendszerét. Támogató hatóságként működik és dolgozik minden megyei áldozatsegítő szolgálat, a fővárosi áldozatsegítő szolgálatnak pedig a támogató hatósági feladatok ellátásán túl egy elkülönült szervezeti egysége jár el döntő hatóságként.

Az irányelv 11. cikke értelmében a tagállamoknak meg kell határozniuk, hogy milyen nyelven fogadnak kérelmeket, adnak információkat. Magyarország vállalása szerint magyarul és angolul jár el a kárenyhítési ügyekben.

3. Az egyes erőszakos bűncselekmények következtében sérelmet szenvedettek állami általi kárenyhítésének szabályairól szóló 209/2001. (X. 31.) Kormányrendelet (a továbbiakban: kormányrendelet) és az Ást. szabályozásának eltérése

3.1. Bűncselekményi kör

A kormányrendelet (2-5. §) tételesen felsorolta az élet elvesztésével, illetve testi épség vagy egészség súlyos károsodásával járó bűncselekményeket, amelyek áldozatai kárenyhítésre lehetnek jogosultak. Az Ást. 6. § (1) bekezdés a) pontja a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények sértettjei (és meghatározott hozzátartozóik, eltartottjaik) számára enged kárenyhítést, ha a sértett a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény következtében testi épségében, egészségében súlyosan károsodott.

Az Ást. bűncselekményi rendszere igazodik az irányelvhez, hiszen az sem adja meg, hogy konkrétan milyen bűncselekmények áldozatai lehetnek jogosultak kárenyhítésre, hanem a szándékos erőszakos bűncselekmény fogalmat használja (ld. 1. cikk).

A kárenyhítésre jogosító bűncselekmények tételes felsorolásához képest a bűncselekményi kör fogalommal történő meghatározása az alábbiak miatt lehet előnyös.

A Btk. módosításaihoz nem kell minden esetben az Ást.-t hozzáigazítani. Így a 2008. január 1-től hatályba lépett zaklatás büntetőjogi tényállásának második bekezdése állami kárenyhítésre jogosít. A Btk. változásával azonban az Ást.-t nem kellett módosítani, elegendő volt az

áldozatsegítő szolgálat jogászainak figyelmét felhívni a jogszabályváltozásra, és azt tisztázni, hogy a bűncselekmény mely fordulata alapozza meg az állami kárenyhítésre való jogosultságot.

Egyes bűncselekmények egyes fordulatai megalapozhatják az állami kárenyhítést, míg más fordulatai nem. Ilyen pl.: a kiskorú veszélyeztetése. A gyermek pszichikai bántalmazása megalapozza a kárenyhítést, ellenben, ha a szülők nem járatják iskolába a gyereküket, az nem.

A fogalmi kör meghatározásának hátránya, hogy nem egyértelmű, mely bűncselekmények alapozzák meg a kárenyhítést. Alapos átgondolást igényel, hogy mely cselekmények értendők ebbe a körbe és melyek nem.

3.2. Támogatási formák

A Kormányrendelet három fajta támogatási formát ismert (11. § (1)-(2) bekezdései).

- a) A pénzbeli támogatás egyszer, a minimálbér összegétől a minimálbér tízszeresének összegéig (de legfeljebb a bűncselekmény okozta kár mértékéig) megállapítható támogatás volt.
- b) Az ismételt pénzbeli támogatás az eset összes körülményeire tekintettel a pénzbeli támogatás megállapítását követően, legfeljebb a minimálbér ötszöröséig adható támogatás volt.
- c) Az előzetes pénzbeli támogatást a temetési költségekhez való hozzájárulás céljából vagy indokolt azonnali segítség esetén állapították meg. Ennek összege a minimálbértől a minimálbér háromszorosáig terjedt, melyet a másik két pénzbeli támogatás összegének megállapításánál be kellett számítani.

Az Ást. a kárenyhítés körében kétféle támogatást vezetett be (7. § (1)-(3) bekezdések).

Az egyösszegű kárenyhítés az áldozatnak a bűncselekmény miatt bekövetkezett vagyoni kárnak részbeli vagy teljes megtérítését célozza. A törvény sávosan regresszív szabályokat állapít meg az egyösszegű kárenyhítés összegének kiszámításához.

Járadék formájú kárenyhítés állapítható meg, ha a sértett a bűncselekmény következtében hat hónapot meghaladóan válik keresőképtelenné. Ekkor az áldozat a rendszeres jövedelmében bekövetkezett csökkenés részbeni enyhítését igényelheti. Mértéke a jövedelemcsökkenés 75

százaléka, ha az áldozat 18 év alatt vagy másik gondozására szorul, illetve a jövedelemcsökkenés 50 százaléka, ha az áldozat mások gondozására nem szorul. Tapasztalataink szerint a gyakorlatban a járadék formájú kárenyhítés nem működik.

3.3. Jogosultak köre

A kormányrendelet eltérően határozott meg az élet elvesztése miatti, illetve a testi épség vagy az egészség súlyos károsodása miatt kárenyhítés esetében a jogosultak körét.

Az élet elvesztése miatt a sértettel a bűncselekmény időpontjában egy háztartásban élt meghatározott hozzátartozók, illetve azok részesülhetnek, akik eltartására a sértett köteles volt (3. § (1) bekezdés) Ezt a szabályozást szó szerint vette át az Ást. is. A kormányrendelet még egy speciális jogosulti kört meghatározott; a sértett eltemettetéséről gondoskodókat (az önkormányzatok kivételével, 3. § (2) bekezdés).

A testi épség vagy egészség súlyos károsodása esetén a sértett (ha megfelelő módon igazolta testi épsége vagy egészsége súlyos sérülését) vagy az önmagáról gondoskodni képtelen sértettet saját háztartásában gondozó személy lehetett kárenyhítésre jogosult (5. § (1)-(2) bekezdései).

Az Ást. egységesen kezeli a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatait. A jogosulti kört a kormányrendelet jogosulti köreihez nagyon hasonlóan határozza meg az Ást. Eszerint

- a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény sértettje, amennyiben a bűncselekmény testi épségét, egészségét súlyosan károsította,
- a károsodott vagy meghalt sértettnek az elkövetés időpontjában egy háztartásban élő egyenes ági rokona, örökbefogadója vagy nevelőszülője, örökbe fogadott vagy nevelt gyermeke, házastársa, élettársa,
- akinek eltartására a károsodott vagy meghalt sértett jogszabály, végrehajtható bírósági, illetőleg hatósági határozat vagy érvényes szerződés alapján köteles vagy köteles volt (6. § (1) bekezdés a)-c) pontjai).

Az idézett jogszabály második és harmadik fordulata szó szerint megegyezik az élet elvesztése miatt kárenyhítésre jogosultak körével (kormányrendelet 3. § (1) bekezdés).

Az áldozatsegítő szolgálat működésének gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy a sértett eltemettetéséről gondoskodók, illetve az egy háztartásban élő testvérek esetében is szükséges lenne az állami kárenyhítés biztosítása, lehetővé tétele.

A két jogszabály a testi épség és egészség súlyos károsodásának igazolására eltérő bizonyítékot követelt meg. A kormányrendelet szerint az életveszély, maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás tényét a büntetőügyben eljáró hatóság ügydöntő határozata, ennek hiányában a kirendelt szakértő véleményének kellett megállapítania vagy a munkaképesség 50%-os elvesztésének, illetve legalább 90 napos keresőképtelenségnek kellett beállnia (5. § (1) bekezdése).

Az Ást. értelmezése alapján a testi épség, egészség súlyos károsodása nyolc napon túl gyógyuló, krónikus, hosszan tartó, vagy gyógyíthatatlan betegséggel jár, maradandó fogyatékoságot, vagy halált okoz. Ez az igazolásból, a bűncselekmény minősítéséből szinte minden esetben kiderül. Külön figyelmet kell azonban fordítani azokra az esetekre, amikor pszichiátriai betegség lehetősége áll fenn, ez mindig súlyos egészségromlásnak minősül.

Az Ást. a testi épség, egészség súlyos károsodásának igazolására szakértői véleményt, orvosi dokumentumokat vagy halotti anyakönyvi kivonatot kíván meg. A gyakorlat szerint a károsodás igazolása elsősorban orvosi dokumentumokkal, illetve halotti anyakönyvi kivonattal történik, tekintettel arra, hogy a kárenyhítési eljárásra a büntetőeljárás kezdeti szakaszában kerül sor, amikor még szakértői vélemény még nem készült el.

3.4. Határidők

Az Ást. három kivétellel (elháríthatatlan akadály, először államigazgatási eljárásban vizsgált cselekmény, bűncselekmény és a károsodás közötti ok-okozati összefüggés később derül ki, Ást. 30. § (2)-(4) bekezdései) a bűncselekmény elkövetésétől számított három hónapon belül kívánja meg a kárenyhítési kérelem benyújtását (30. § (1) bekezdés). A bűncselekmény elkövetésétől számított 5 éven túl nincs lehetőség kárenyhítési kérelem benyújtására.

A kormányrendelet az egyes támogatási formák alapján eltérően határozta meg a kérelem benyújtására nyitva álló határidőt. Az előzetes pénzbeli támogatás és a pénzbeli támogatás esetén hat hónap állt a kérelmező

rendelkezésére. A határidő kezdő időpontja a bűncselekmény elkövetésének napja, ennek hiányában a büntetőeljárás egyes lényegi pontjainak napjai, illetve a temetés időpontja volt. Ismételt pénzbeli támogatás esetén a büntetőeljárást befejező határozat meghozatala, illetve a bírósági határozat jogerőre emelkedésétől számított egy évig volt lehetőség a kérelem előterjesztésére.

3.5. Rászorultság

A kormányrendelet a kérelmező jövedelmi és vagyoni viszonyai (6-8 §-ok) alapján vizsgálta a kérelmezők rászorultságát, míg az Ást. kizárólag egy főre jutó havi nettó jövedelmet vizsgál, illetve bizonyos szociális ellátásokra való jogosultság esetén a törvény feltételezi a rászorultság meglétét.

3.6. Eljárás

Mind a két eljárási rend megkívánta és megkívánja a sérülést alátámasztó orvosi dokumentáció és a kár mértékének igazolásául szolgáló iratok becsatolását (kormányrendelet 16. § (3) bekezdés, Ást. 32. § (2)-(5) bekezdések).

Úgyszintén hasonlósága az eljárásoknak, hogy a kérelmet formanyomtatványon kellett és kell előterjeszteni, mely kitöltéséhez a Biztonságos Magyarországért Közalapítvány (a továbbiakban: BMK) eljárása estén az áldozatvédelmi referensek és a BMK információs irodája, az Ást. rendszerében pedig a húsz megyei áldozatsegítő szolgálat, mint támogató hatóság nyújt segítséget.

3.7. A döntéshozatali rend azonban különböző.

A kormányrendelet a minimálbér kétszereséig terjedő pénzbeli támogatások és előzetes pénzbeli támogatás esetén a BMK igazgatóságának vezetője dönthetett, a kuratórium elnöke, alelnöke, képviseleti joggal felruházott tagja előzetes jóváhagyását követően. Minden más esetben csak a kuratórium hozhatott döntést. A döntés ellen jogorvoslatnak nem volt helye.

Az Ást. a kárenyhítési kérelmekről szóló döntést a közigazgatási eljárás rendjébe illesztette. Az irányelvnek megfelelően a kérelmeket a megyei,

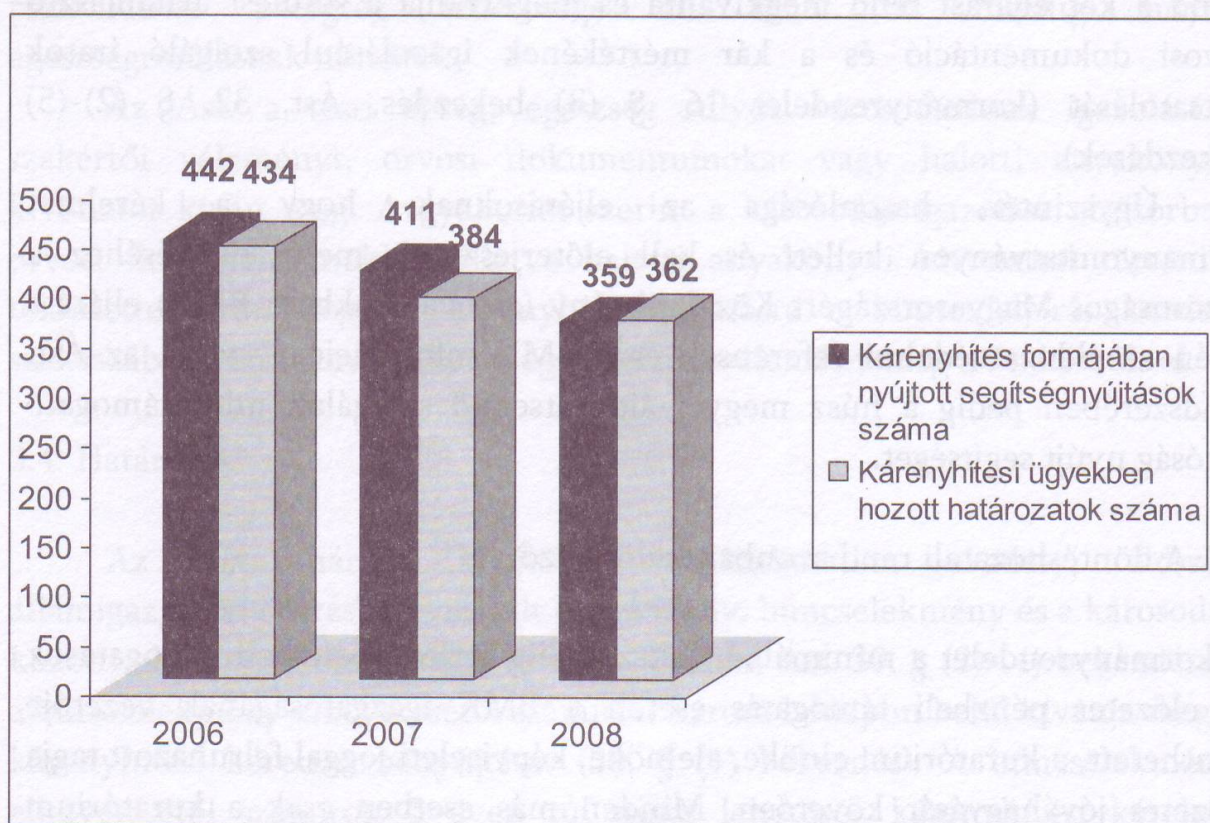
fővárosi támogató hatóságoknál, illetve közvetlenül a döntő hatóságnál lehet benyújtani (29. §).

A támogató hatóság meghallgatja az áldozatot, segítséget nyújt a kérelem kitöltésében, a szükséges mellékletek összegyűjtésében, a rendőrség, ügyészség, bíróság által kiállított igazolás beszerzésében.

A döntő hatóságnak van kizárólagos joga, hogy a kárenyhítési kérelmek kapcsán érdemi döntést hozzon. Ennek során vizsgálnia kell a kár vagy jövedelemcsökkenés mértékét, az áldozat rászorultságát és a kárenyhítésre való jogosultságát, valamint az ok-okozati összefüggést a bűncselekmény és a kár, jövedelemcsökkenés között (37. § (1) bekezdés a)-c) pontok).

A döntő hatóság – a Ket. szabályaival összhangban – határozattal dönt a kárenyhítési kérelemről. Döntése ellen fellebbezésnek van helye, a másodfokon eljáró Központi Igazságügyi Hivatal jogerős döntése pedig jogszabálysértésre hivatkozva közigazgatási perben támadható meg.

8. ábra: A kárenyhítési ügyek alakulása 2006-2008.

Az Állami kárenyhítésben kifizetett összegek az alábbiak szerint alakultak: 2006-ban 34 162 043 Forint, 2007-ben 44 997 705 Forint, 2008-ban 30 400 000 Forint.